

ГРАДСКИ БИТ: ЛЕТНИ КЪЩИ В ЛОЗЯТА НА БЕЛОГРАДЧИК. 1. МАТЕЙ ИГНАТОВ

Б. В. ТОШЕВ

Abstract. Vernacular architecture is a category of architecture based on localized needs and construction materials, and reflecting local traditions. In old Belogradchik almost any family had a summer house, bigger or smaller, built in the family's vineyard. Markashnitsa, Krupets, Bashovitsa, Orlya were the main vine regions. But there were Belogradchik's vineyards and summer houses even outside of these popular vine areas. One of latters belonged to Matej Ignatov (1885-1957). In this paper that summer house, demolished in the autumn of 1973, is described in full details.

Keywords: Belogradchik, summer houses, vernacular architecture

---

Лятната къща на лозето на Матей Игнатов (4 август 1885 г., гр. Белоградчик – 12 май 1957 г., гр. Белоградчик) се намираше в една местност, наречена „Кръстопът“, на 1 км от с. Протопопинци, Белоградчишко и на 15 км от града. Лозето е с десертни сортове лози, 5 дка, заградено със жив плет от черничев дървета и частично с дървена ограда и къщата е в единия му край. Непосредствено до къщата има дървена беседка, обхваната от декоративни увивни растения. Етажът на къщата има балкон със железен парапет, от който се открива чудна

панорама – напред е пътят, който води за селото; в ниското простира водите си реката, която от едната страна мие зеленчуковите градини на селото, а от другата е местността „Криви вир“ с голямата овощна градина от сливови дървета на Матей Игнатов. Отсреща е селото Протопопинци, разпростряло се от двете страни на шосето за прохода „Св. Никола“. Правата линия на шосето се вижда до местността „Орля“ с много лозя, винарска изба, построена през петдесетте години на ХХ век и стария пътен кантон. Още по-далече се виждат причудливите очертания на Белоградчишките скали, които се намират под Белоградчишката столова планина (Венец) от с. Фалковец през с. Боровица до Белоградчик. Високо се издига Боровишкия боров камък. От балкона на къщата, ако се погледне в дясно, ще се видят нивите на селото, между които минава коларски път, който вече не съществува. Тук там се виждат големи самотни дървета. Много приятна е гледката на узрелите житни поля с червени макове и други дъхливи полски цветя по синурите. Наляво погледът обхваща баири с лозя, а още по-далече – строгите очертания на голи предпланини на Стара планина. Пътят от селото минава покрай лозето и се спуска към един дол покрай кошарите на дядо Трифон Каменов, които отдавна вече не съществуват. Тази красива местност, която радва окото със своята откритост и перспектива, обаче, е безводна. Затова обитателите на лятната къща са носили вода за пиене със стомни и дамаджани или от не особено далечния бунар на дядо Годор или от селото. А вода за миене и други стопански нужди (пръскане на лозето) се е носила от посочения по-горе дол, в ниската част на който има бистър поток. Матей Игнатов е направил опит за изкопаване на кладенец в лозето пред къщата. Изкопът е продължил до 30 м, но вода не се е появила. Този огромен изкоп е трябвало да бъде засипан и мястото е останало малко вдлъбнато. В центъра на тази вдлъбнатина имаше голям орех, който в ново време е отсечен от

безотговорни лица. Клоните на една череша с едри розови плодове достигаха до парапета на балкона. От същата страна, по средата на къщата, на около 50 см от нея, се издигаше огромно крушово дърво, под което имаше дървена пейка с облегалo за отмора с поглед към нивите. Изобщо в района на лозето имаше и други плодни дървета – череша, круши, ябълки, черници, праскови, сливи. В двора на къщата е имало и ягоди.

Гроздобер (1931 г.)

Къщата на лозето и помощните постройки към нея са построени през 1923 г. Тази лятна къща е използвана ежегодно от семейството до есента на 1956 г. На 12 май 1957 г. Матей Игнатов е починал, след което на лозето на летен курорт вече не е ходено. Изоставеният имот постепенно е станал обект на разграбване. Изчезнала е дървената ограда, част от железния парапет на балкона и повечето от улучите на къщата. Къщата е разбивана няколко пъти и е имало кражби на имущество от нея. През 1971 г. видът на къщата вече е трагичен – няколко снимки по-

долу показват това. През есента на 1973 г. къщата е трябвало да бъде съборена, защото, съгласно действащия тогава закон за собствеността, притежанието на втори вилен имот е било забранено, а семейството вече е имало такъв в м. Маркашница до Белоградчик.

Пред разруха (януари 1973 г.)

Наследниците (Вълчо Тошев, Михаил Мутин, Любка Тошева, Софка Цанкова (януари 1973 г.)

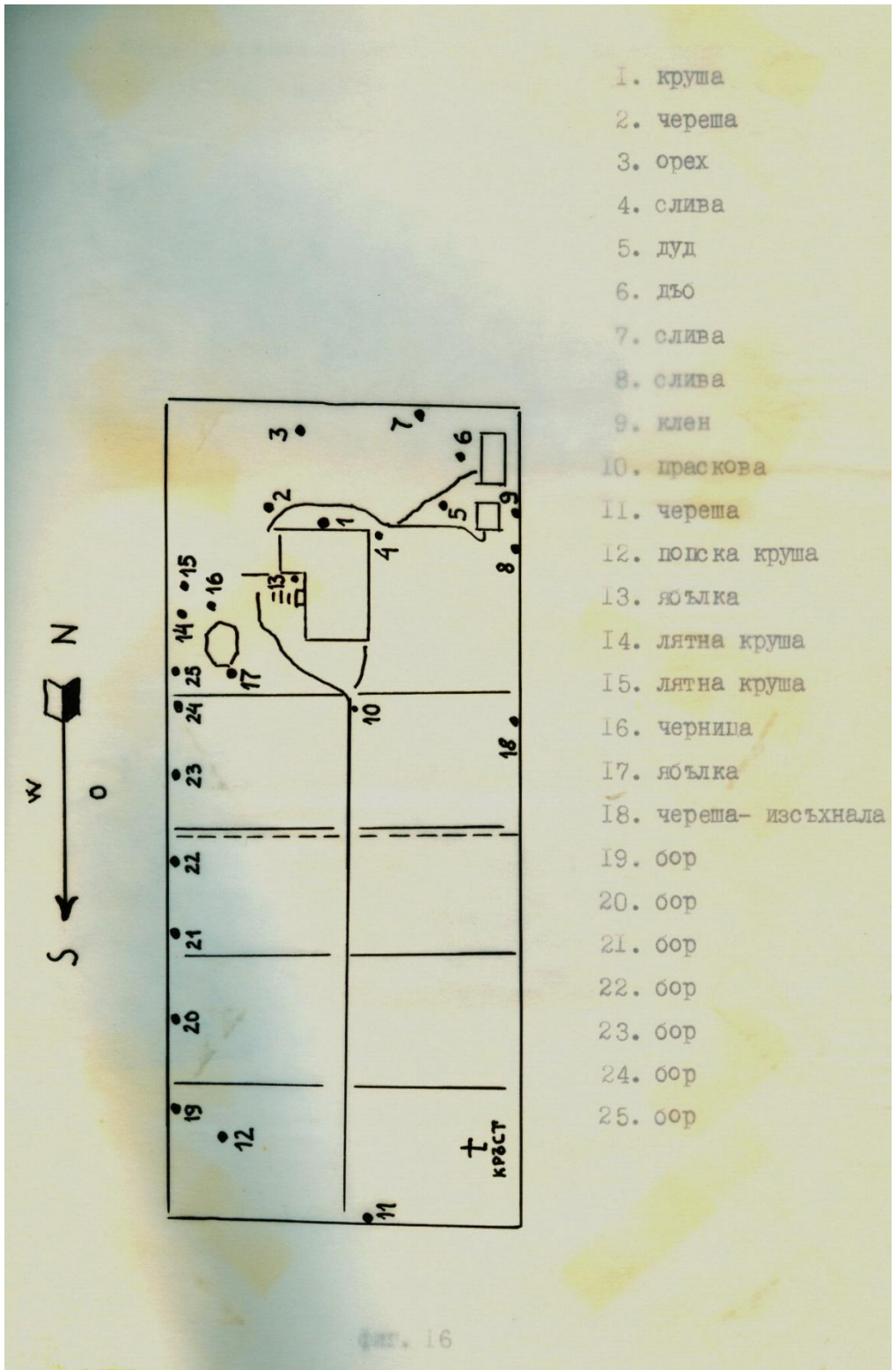

Схема на имота

Любка и Софка – дъщери на Матей Игнатов (януари 1973 г.)

И лозето вече го няма (януари 1973 г.)

И беседката е в разруха (януари 1973 г.)

А това е лозето (лято на 1971 г.)

Дърварник и клозет (лято на 1971 г.)

Лятото на 1971 г.

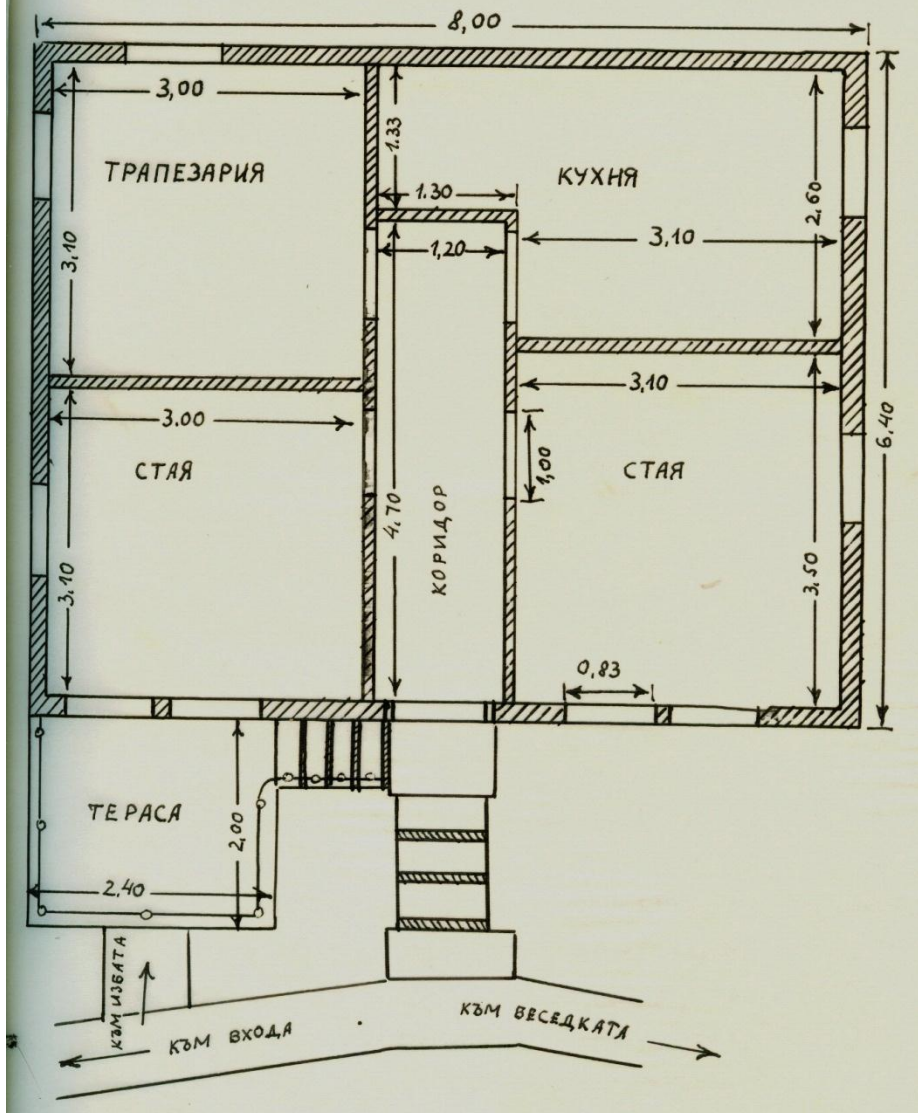
Лицева страна на къщата (1971 г.)

Беседката (1971 г.)

ЛЯТНА КЪЩА
НА М. ИГНАТОВ

ЕТАЖ

План на етаж на къщата

Още една снимка от 1971 г.

Под балкона на къщата е входът за избата, която в този край наричат „магаза“. Магазата има двукрила врата, която се затваря с катинар, но има и втора вътрешна врата с три халки, през които минава дълъг железен прът, който се спуска от стаята до балкона, където има допълнително заключване на този прът с халка в горната си част с катинар. Магазата е с размер 4 x 4 м, две малки прозорчета с мрежа и циментов под. До вратата има циментиран изкоп, предназначен за събиране на вода при евентуално наводняване. Предверието на магазата е иззидано с червен пясъчник, явно докаран при строежа от Белоградчик. В магазата се пазят бурета и други лозарски съдове – каци за пръскане и по-малки каци (чебър). Имаше и две много големи бъчви – съответно с вместимост 5 000 и 10 000 л. Казват, че когато преди гроздобера тези бъчви е трябвало да се мият, слугата е влизал в тях, за да го направи достатъчно добре.

Няколко думи за устройството на беседката. При основата си тя е правилен шестоъгълник с дължина на всеки ръб 140 см. На всеки ъгъл се издига стълб висок 190 см. Горе тези стълбове са съединени с греди, така че също образуват правилен шестоъгълник. Два срещуположни ръба са съединени с греда, разделящи ги на равни части. В средата на основната греда се издига стълб висок 80 см, при чийто връх са събрани върховете на шестоъгълника и местата, които разполовяват страните на шестоъгълника. Тези греди на брой 12 образуват покрива на беседката (показани са с черни точки на схемата по-долу). Те продължават надолу на 30 см, образувайки стреха на беседката. Всяка греда на това място има два декоративни нареза, направени от дърводелеца с тесла. Върху образувания скелет са наковани ленти и беседката е покрита с марсилски керемиди от фабриката на Шарков, с каквито керемиди е покрита и самата къща и помощните постройки към нея. Всеки носещ стълб има напречни летви, заковани на 50 см от върха му. Отдолу на височина 76 см са заковани свързващи летви. Околовръст има пейки, а в средата - голяма шестоъгълна дървена маса.

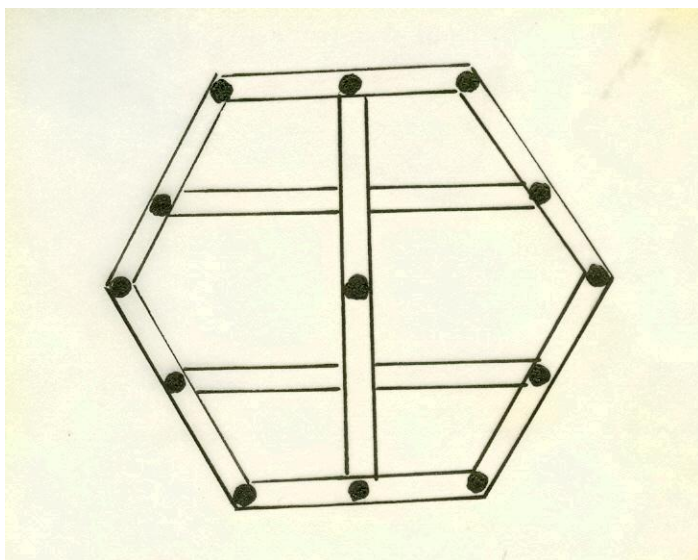

Схема на покрива на беседката

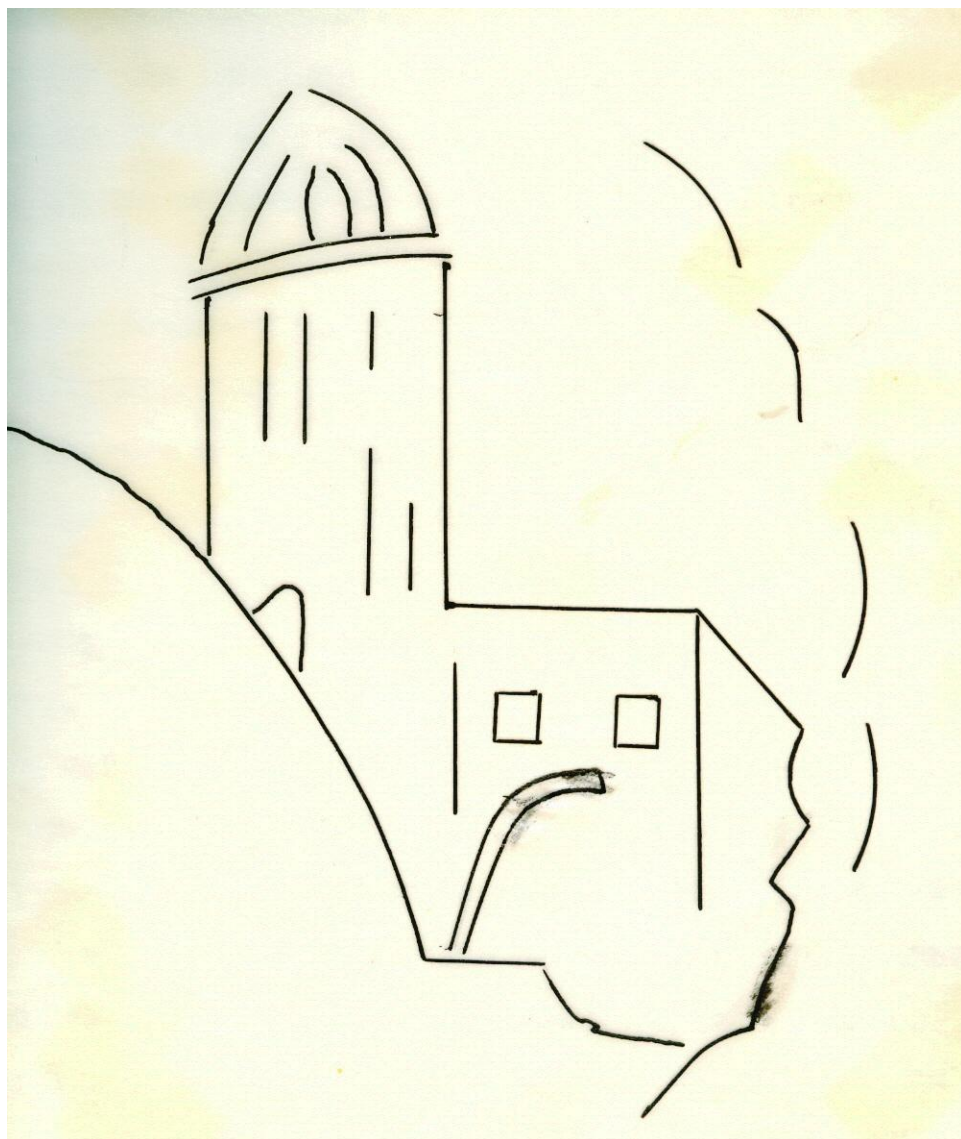
Пишещият този материал е внук на Матей Игнатов. И аз като дете тук съм прекарал щастливи мигове с моите близки и техните приятели. Сутрин селяните по пътя от селото изкарваха стадата си на паша, а вечер ги прибираха – огромен брой животни, които огласяваха околността с мелодичните звуци на своите хлопатарни. На много от водещите стадата хора дядо ми беше кум и той обичаше да ги кани на кратко гостуване в беседката. „На вино ли си или на ракия“ – питаше той. Привечер дядо ми обичаше да седи на балкона. Бе намерил от някъде дудук и се опитваше да свири, припявайки „днес пашата не е разположен и не иска да яде...“. Дядо обичаше и разходките по пътя между нивите и се връщаше от там с големи букети полски цветя. Вечер небето беше неповторимо красиво с ярките си звезди и голямата бяла ивица на Млечния път. А въздухът се огласяше от мощния жабешки хор от близката река там долу в ниското.

След разрушаването на къщата беседката бе пренесена и възстановена в лозето на Вълчо Тошев – зет на Матей Игнатов, в Маркашница.

Вече бе казано, че помошните постройки са външна тоалетна и дърварник за дърва за огрев, колове за лозето и някои земеделски сечива. Клозетът е с врата към лозето, висок отпред 2 м, а отзад – 1,70 м с размери 150 x 150 см. Другата по-голяма постройка е с голяма врата, с две прозорчета и циментов под с размер 4 x 2 м.

Следва описание на конструктивните особености и вътрешната архитектура на къщата. Порталната врата в горната си част е остъклена. В долната си част има праг, покрит с ламарина. Стените на коридора (дълъг 4,70 м и широк 1,20 м) са с цокъл в долната си част на височина 88 см от пода. Цокълът е с керемидено-червена основа и бели точки. Стените са с розова основа, а щарките по тях – керемидено-червени. Фигурите са доста сложни, но в тях основният мотив наподобява

средновековен замък. Една груба схема, правена по памет, е показана по-долу.

Основен мотив в боядисването на коридора

В горния край има ограничителна черта, прекарана на 20 см от тавана. Таванът е боядисан в бяло. Тук в пространството над вратите на кухнята и трапезарията се намира капакът за тавана.

Кухнята не е прост правоъгълник (вж. плана на етаж на къщата, където са показани и нейните размери). В тясната част на кухнята има дървен бюфет и мивка, чийто отводителен канал излиза въвн от къщата. В широката част на кухнята има кухненска маса, столове, много интересна стара печка за дърва с фурна, а зад вратата – закачалка за дрехи. Кухнята е боядисана в бяло, а подът ѝ е покрит с печени тухли.

Трапезарията има врата и два прозореца (всички прозорци на къщата бяха с дървени кепенци). Подът е покрит с квадратни печени тухли, а стените са боядисани в кремаво-розово дъс. Размерите на трапезарията са 3,10 x 3,00 м. Тук основната мебел е голяма дървена маса за гости, разпростряла се по цялата жължина на трапезарията и също толкова големи две дървени пейки. В дясно от вратата имаше голям долап за брашно и други провизии. Единствената оригинална картина тук изобразяваше Христо Ботев, но имаше и копие на картина на Константин Щъркелов.

Спалнята бе почти с квадратна форма (3,10 x 3,00 м), с два прозореца към балкона и един прозорец към „улицата“. Тук имаше голям таблен креват с пружина, зад който имаше голям ковчор за стена (дали не беше Мария Магдалена ?!) и едно походно легло за следобедна почивка.

Най-голяма е стаята за гости (3,50 x 3,00 м). И тази стая има три прозореца. В нея имаше голям креват, доста по-стар от табления креват в другата стая и удобна писалищна маса. В единия ъгъл имаше една огромна картина в масивна рамка, която силно възбуждаше детското ми въображение – Тодор Александров в цял ръст в пълно въоръжение и снаряжение. До писалищната маса имаше етажерка с книги, стари вестници и спасания. Тези издания не бяха за деца, но аз в дългите дни на летните ваканции, ги прочетох всичките. В съдържателен план книгите бяха много различни – тук прочетох „Полувековният път на 15-

и пехотен Ломски полк“, „Заговорът против Годор Александров“ – за комунистическия заговор срещу ВМРО, забранената по това време книга на Фани Попова-Мутафова „Дъщерята на Калояна“, „Есенни цветя“ на Иван Бунин, „Върни се Ирена“ – любовен роман, ранните разкази на Людмил Стоянов и много други. По това време бях 10-13 годишен и много харесвах старите течения на „Утро“, „Зора“ и „Заря“, а текстовете на „Илюстрирана политика“ ме увличаха особено много. Тези летни занимания ми допаднаха толкова много, че самият аз започнах да издавам ръкописен ежедневен вестник „Утро“.

Спалнята и стаята за гости бяха с дървено дюшеме от добре рендосани чамови дъски. Стените в долния си край имаха цокъл, като този в коридора, но на височина 30 см от пода. Ограничителната черта горе бе на 20 см от тавана, а пространството между цокъла и чертата бе с розова основа със сложни червено-кафяви шарки (вж. схемата).

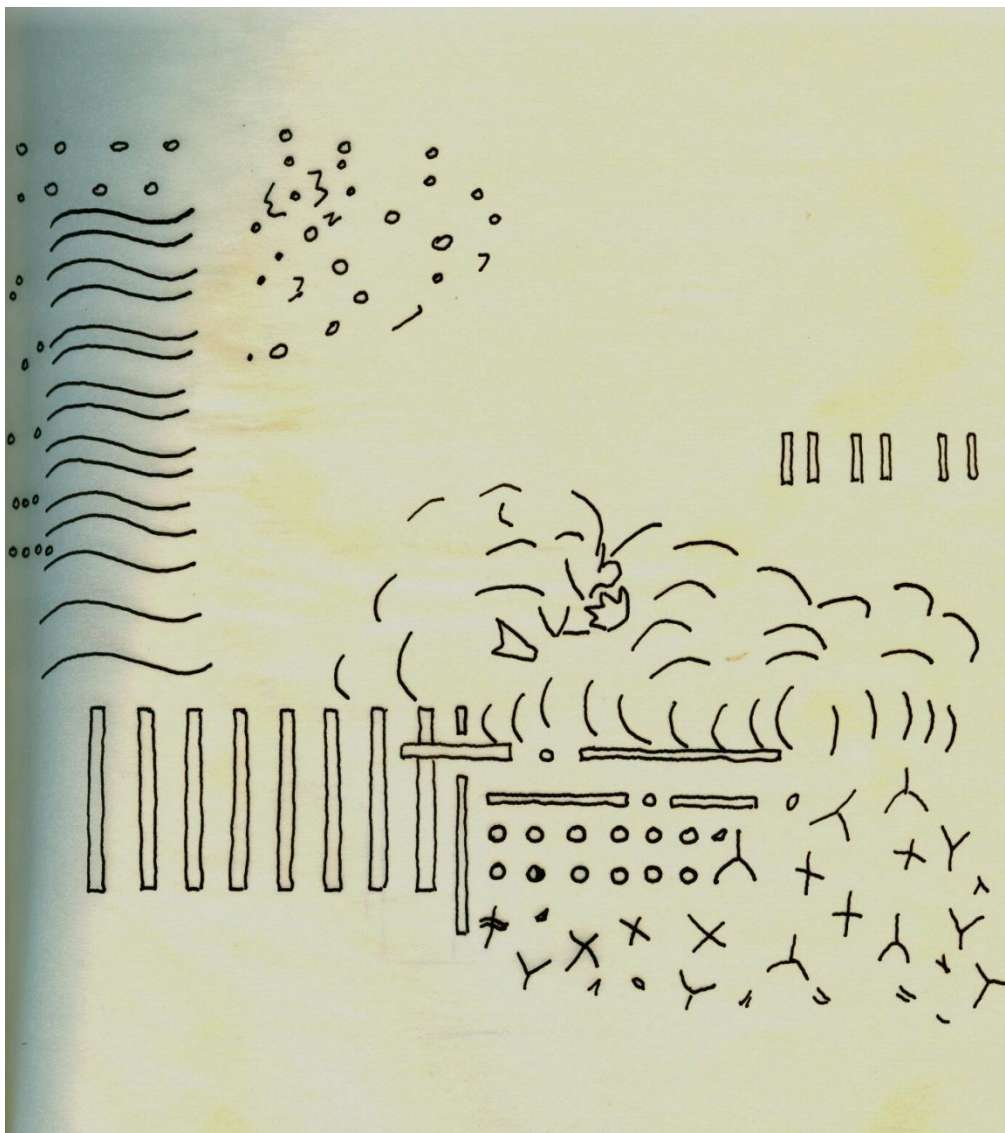
Вътрешното боядисване на етажна къщата е било възложено на Ванчо Руснака – опитен бояджия, белогвардеец, останал да живее в града след като Марковският полк е трябвало да го напусне след 1923 г. При дядо ми на служба е останал и друг белогвардеец – Йосиф Григоров Торопинин от с. Ореховка, Самарска област, с когото семейството поддържаше тесни връзки до края на дните му.

Прозорците на къщата, както и техните кепенци са боядисани в сив цвят. Размерите на касите на прозорците са 140 x 92 x 18 см. Кепенците са рамки от дъски с ширина 6 см и два отвора с размери 57 x 30 см, запълнени със шпертплат. Касите на вратите са с размери 200 x 102 x 18 см. Схеми на прозорците и вратите са показани по-долу.

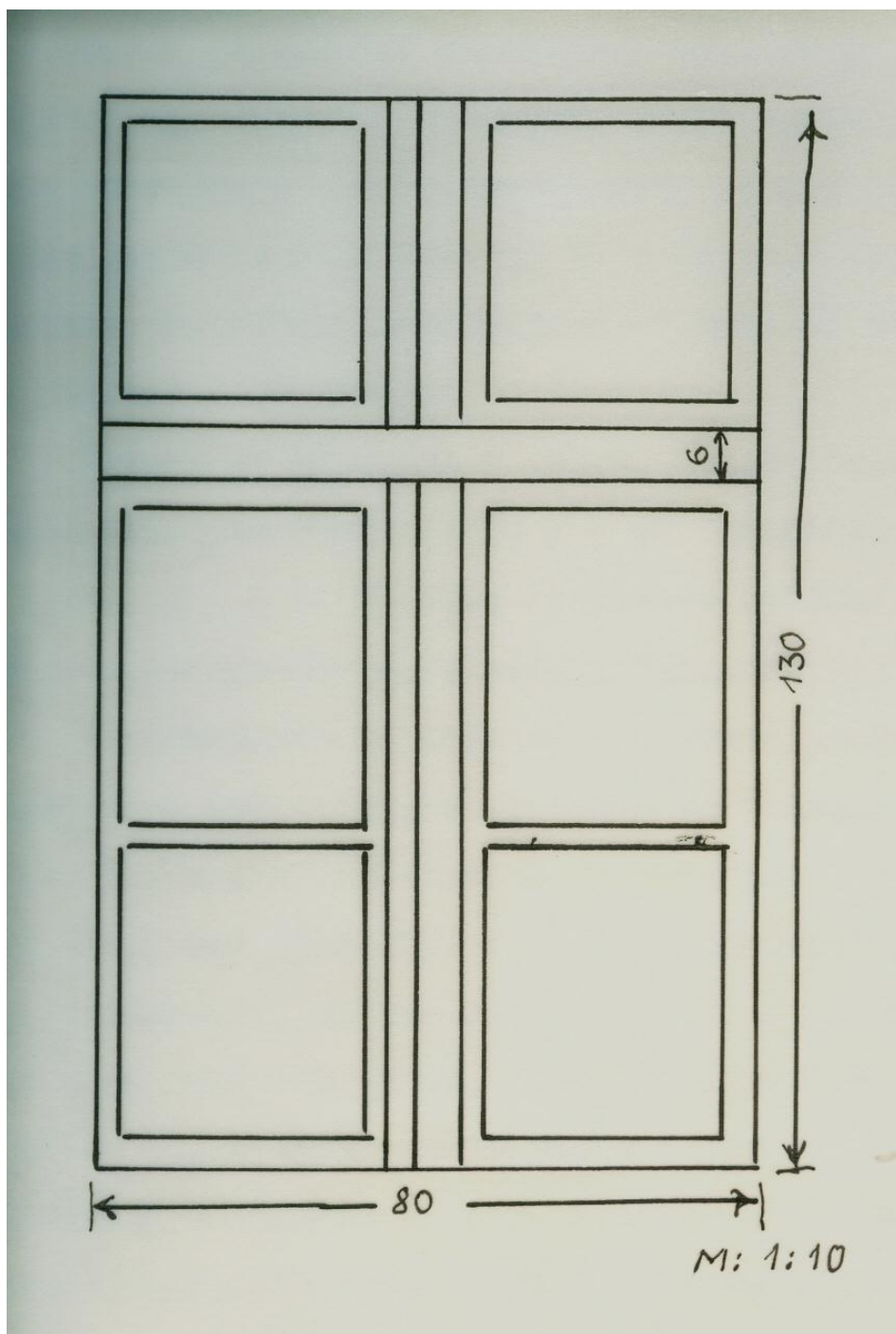
Двукрилата чамова врата на магазата е боядисана в сиво. Втората врата на магазата след предверието също е масивна и е закачена на дебели стълбове. Тази врата е с размери 170 x 100 см. На 20 см отгоре и на 23 см отдолу тя е заздравена с напречни дъски, широки 8 см. По

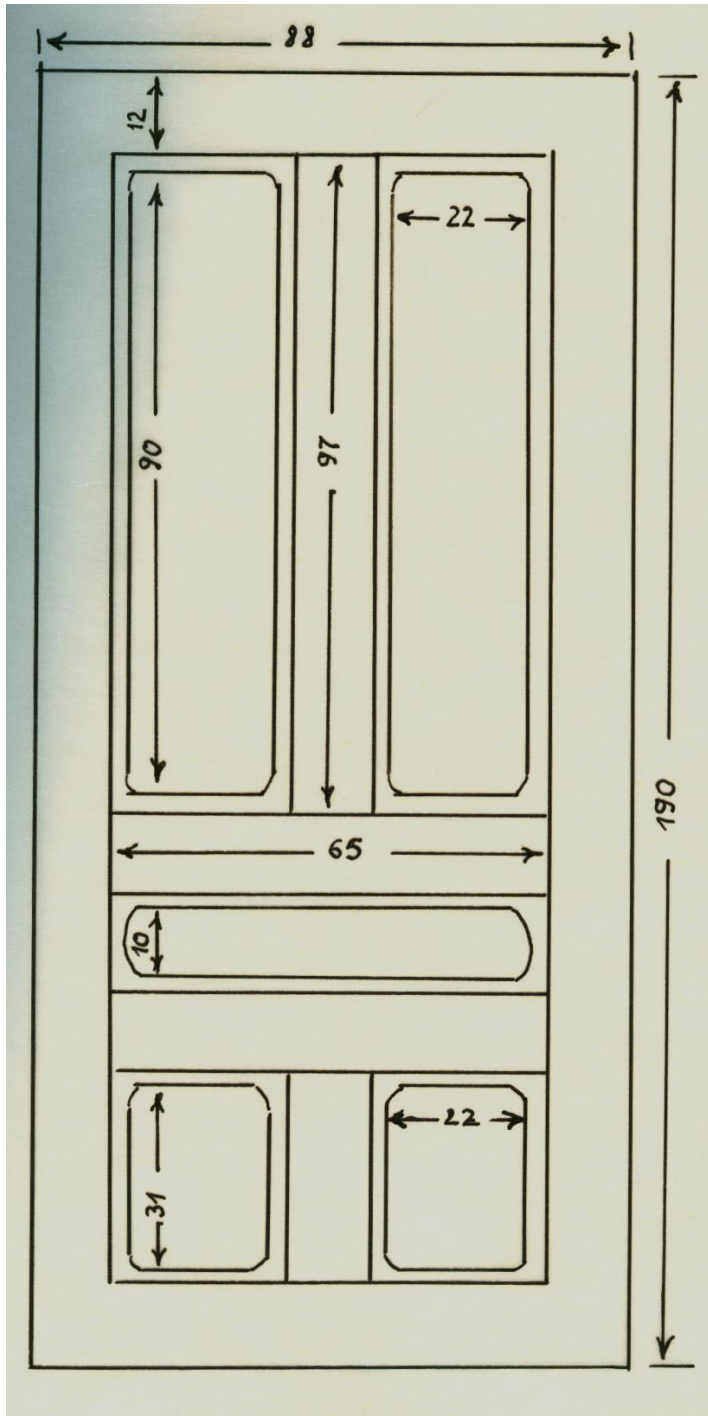
средата има квадратно (42 x 42 см) прозорче със железни пръчки с форма на кръст, затворено с мрежа.

Основен мотив в боядисването на спалнята и стаята за гости

Прозорец

Впра

Покривът на къщата е с две триъгълни стрехи (южната и северната) и две трапецовидни стрехи (източната и западната) и два комина (в горния край на триъгълните стрехи) – единият за кухнята и стаята за гости, другият – за трапезарията и спалнята). От южната, съответно северната страна, керемидите са в 12 реда; първият ред има 40 керемиди, а във всеки следващ ред керемидите намаляват с четири. Трапецовидните стрехи са на 12 реда. Всяка керемиди е с размери 40 x 24 см и на керемидите пише „Шарковъ, Фалковецъ, Бѣлоградчишко“.

Къщата е иззидана с печени тухли с много добро качество. Всяка тухла е с размери 28 x 14 x 6 см с вдъбнатина в средата само от едната страна (13 x 4 x 2,5 см).

Къщата не беше електрифицирана и нямаше телефон (наблизо минаваше германска телефонна линия на дървени стълбове, но нейното използване очевидно не е било възможно). Затова там нямаше нито хладилник, нито даже котлон. Затова там трябваше да се готви всеки ден на печка, което правеше баба ми – Дафина Матей Игнатова (25 август 1893 г., Белоградчик – 18 август 1983 г., Белоградчик). За бързо нагряване понякога се използваше примус. През лятото се ядяха традиционните за този край гозби – салати от домати, краставици, лук и чушки (за дядо ми с олио, но за баба ми – без олио), боб яхния, миш маш с яйца, често гъби (наблизо имаше ливада с огромни печурки) и много пържена риба от реката (дядо ми обичаше да лови риба със срекме, а порано в голямата му овощна градина в м. Селище до черквата на с. Протопопинци е имало и негов модерен рибарник). Плодовете бяха в изобилие – череши през юни и много грозде през есента. Вечер къщата се осветяваше с газови лампи – по една във всяка стая; в беседката на кука се поставяше петромаксова лампа с много ярка светлина, в магазата имаше фенер, а в предверието на магазата – миньорска карбидна лампа.

Разбира се имаше и ютия на въглени. Тъй като тези устройства отдавна са излезли от употреба, тяхното показване вероятно не е излишно.

Лампа с газ за корене

Фенер

Петромаксова лампа с чорапче

Лампа с калциев карбид – гори ацетилен

Примус

Ютия с въглени

В далечния край на лозето имаше интересен артефакт – оброчен кръст с необичайно голям размер – човешки бой. И този кръст бе поруган от иманяри – била е изкопана голяма яма, за да се види дали няма имане под кръста; кръстът сега лежи повален на земята и се вижда, че подземната му част е толкова голяма, колкото и надземната.

Оброчен кръст в лозето на Матей Игнатов

Запазени са откъслечни документни податки за описания в тази статия имот. В „Опис на недвижимите имоти“⁽¹⁾ Матей Игнатов е написал: „Нива, сега лозе, засадено от мен през 1919 г. в местността „Кръстопът“ от 5 дка до съседни Трифон Каменов, от две страни път, с построени в него от мен през 1923 год. къща, стая и нуждник“. В

„Декларация по закона за еднократния данък върху имуществата“ (1947 г.)¹⁾ Матей Игнатов е записал: „Къща на лозето в с. Протопопинци с основна данъчна оценка 17 800 лв, а според декларатора – 20 000 лв.“ Накрая в „Търговска книга – дневник на Матей Игнатов“ (1910 г.) се чете²⁾: „майсторите на къщата – 8 500 лв с пари броени на 4 и 17 декември [1922 г.]“, а на друга страница³⁾ има сведение за тарабите, с които е направена дървената ограда на къщата: „на 15 април 1921 г. са поръчани от Иван Антов от с. Стакевци 2000 пармака за 2400 лв и е дадено капаро от 1000 лв.“

Послеслов

Този материал не е научно изследване; по-скоро това е устна история, документираща с помощта на баба ми, Дафина Матей Игнатова, майка ми, Любка Матеева Тошева (31 януари 1921 г., гр. Белоградчик – 8 март 1994 г., гр. Белоградчик) и баща ми, Вълчо Цанов Тошев (16 май 1916 г., гр. Кула – 18 ноември 2005 г., гр. Белоградчик). Всички данни, измервания, снимки и скици са направени лятото на 1971 г. и януари 1973 г. Днес всичко това, което е описано тук, вече е загубено безвъзвратно.

БЕЛЕЖКИ

1. М. Игнатов. Личен архив. Част 2 (1944-1957): 1947.
2. М. Игнатов. Търговска книга-дневник, 1910, с. 355.
3. М. Игнатов. Търговска книга-дневник, 1910, с. 379.

✉ Professor B.V. Toshev
University of Sofia
1 James Bourchier Blvd.
1164 Sofia, BULGARIA

E-Mail: toshev@chem.uni-sofia.bg

© 2012 Venets: Author

